

„Meg kell lakni a hazát”

Nagy Előd

A művésszel Pósa Zoltán beszélget

Mesészip környezetben, a festői Pestújhely falusias, nyájas szívében él Nagy Előd festőművész. Mintha az ember a XIX. századba evezne át egy képzeletbeli idő-Léda hattyún... A művész képeiből a magyar tájba rögzült harmónia, elemi erő s valami történelmi múltból áradó varázs, melankólia, s egyben legyőzhetetlen őszilárdság, a titkok tudójának megszenvedett biztonsága árad.

1942-ben született, 1967-ben végezte a Magyar Képzőművészeti Főiskolát. Eddig ötvenhárom önálló kiállítása volt, még július elejéig áll az Art-X Galériában az ötvennegyedik és június 27-én nyílik az ötvenötödik az OTP Bank Galériában.

Sokadik találkozásunk után kértem, hogy beszéljen képeiről, életéről s hogy járjuk körül együtt, mi tette őt ily egyéni, a hagyományörzésben is meggyőzően eredeti látású festővé.

- A múltkor már meséltél nekem erről a gyönyörű műteremházzról. Gyulai Pállal szólva, az jut eszembe róla: „Egy régi udvarház utolsó gazdája” vagy...

- Szerencsére nem vagyok utolsó gazdája, hiszen négy, immáron felnőtt gyermekem van... Emese a kereskedelemben dolgozik, Almos orvos, Botond egyetemista, Borika most végzett egy színházi kellékes-berendezői tanfolyamot. Két gyermekemnél is „kísért” a művészet, Botond fotóriporternek készül, Borika színművész szeretne lenni.

A ház egyébként két részből áll, egy régiből, amelyet 1909-ben épített nagyapám, aki a község első orvosa volt, és egy újból: a műteremből, építését 1990-ben fejeztük be. Tulajdonképpen az „abba hagytuk” kifejezést használhatnám, mert még sok minden hiányzik.

A század első évtizedében „cseperedett föl” Pestújhely, mely azután 1950-ig nagyközség volt. Így történhetett meg, hogy a most 87. életévében levő édesanyám Rákospalotán, idősebb húga Széchenyi-telepen, a fiatalabbik pedig már Pestújhelyen született. Pedig

ugyanabban a szobában segítette a világra őket nagyapám, és mindössze három év különbséggel születtek.

Egyébként édesanyám kicsit sietve érkezett a világra, mert nagymamám az új házba költözéskor - jó gazdaasszony módjára - mindenhol ott akart lenni, mindent szemmel akart tartani, az izgalom és a nagy fáradtság siettette a szülést.

Születésem óta lakom itt én is, ama tizenégy év kivételével, melyet egy újjalotai műteremlakásban töltöttünk. Akkor is sokat jártam haza édesanyámhoz, nagynénémhez, gyermekeim pedig minden hétvégét, minden szabadidejüket itt töltötték. Szerencsére egy fél óra alatt haza lehetett sétálni Újpalotáról.

- A látásodat nyilván meghatározza a kertes szabott természeti környezet.

A természet valóban mindig alapvető élmény volt számomra. Kisgyerek korom óta jártuk az erdőt-mezőt, gyűjtöttük a bogarakat, lepkéket. Édesapám tagja volt a „Rovartani Társaságnak, egyik legjobb barátja volt Bezilla László, a „lepkékirály”. Ezek az évek meghatározóak voltak számomra. Csak zárójelben említem meg, hogy a begyűjtött bogarak közül sokat kipreparálás után eladtunk, hiszen az iskolák természetrajzi gyűjteményét elpusztította a háború. Nagy pénz volt az ötvenes évek elején. Néha ruhát, cipőt tudtunk venni rajta. Mondta is édesapám: csodálkozik, hogy a cipője el nem mászik. Máig büntudatom van a sok bogárhálal miatt, immáron egynek sem tudnék ártani!

Édesanyám gyakran emlegeti, hogy kisdíáként néhány órai tanulás után kérleltem: hadd fussam néhány körül a hazát, utána megnyugodva ismét folytattam a tanulást. Nem bírtam tovább a négy falat, szükségem volt a kert tágasságára. Ez a szokásom szinte kényszeresen - festőként is megmaradt. Néhány óránként szemem pihentetésére, agyam fölfrissítésére tettem egy kerti sétát. Mindig tudtam, hogy „hol tart” a tavasz, milyen virág nyílik.

Újpalotán, noha tágas műteremlakásban élünk, éppen ez a harmónia hiányzott. Pedig tudatosan igyekeztem ott gyökeret verni. Újpalotán szinte nem tudtam, hogy tél van-e vagy nyár. Nem találkoztam illatokkal, madarakkal. Nem véletlen, hogy majd minden képem virágokról, tájakról szól. Kifejeződik bennük a természet iránti szomjúság. Már-már magam is sokallom, hiszen az ember mostani munkáiban kicsit háttérbe szorult. Nagyon sok időt töltök a kertben, a legtöbb növényt az utolsó öt-hat évben ültettem.

Ez a kert, és ez a műterem végvár, támaszpont, végső menedék, ha kell. Ez adja a megnyugvást és a erők újbóli feltöltődését. Rossz napjaimban mondtam néhányszor: Ki sem lépek a kertből, ki sem teszem a lábam az utcára többet! Persze közösségért munkálkodó művészként és bizakodó emberként semmiképpen nem választhatnám az elzárkózást, az elefántcsonttoronyt..

- Nagycsaládban élsz, szülők, nagynénik, a feleséged főlváltva hozza nekünk a kávé, a jó vörösbort, a legendás hájasztást, mindent, mi szemnek-szájnak ingere... De ne hagyjuk magunkat eltéríteni, mondj néhány szót az indulásról!

Az én életpályám ne bővelkedik fordulatokban. Már kiskoromban a rajzolás, festés volt legkedvesebb tevékenységem. Ötödikes koromban már művésznek készültem. Utólag mosolyogtató, milyen féltékenyen figyeltem a néha felbukkanó „versenyársakat”. Hidegzuhany volt, hogy a Képzőművészeti Gimnáziumban mindenki ugyanolyan jól rajzolt, és mindenkinek ugyanaz volt az érdeklődési köre, mint nekem. Néhány évre el is bizonytalanodtam. Építész, sőt - uram bocsá! - politikus akartam lenni. Igaz, ekkor volt '56! A kitűnő érettségi után csak negyedekre vettek föl a Képzőművészeti Főiskolára, előzőleg egy évig a főiskola esti tanfolyamára jártam, ami olyan előfelvételiféle volt.

- Abból a szempontból, hogy nem volt „szocialista összeköttetésed”, protekciód, ez a kálvária is szabályos.

Honnan tudod, hogy nem volt protekcióm? Néhány évi reménytelenség után az ember minden követ megmozgatott, ha tudott. Ráadásul ott volt a kényszer, hogy csak a főiskola elvégzése tesz művésszé. A felvételizők száma vagy tizenötszöröse volt a felvehetőnek. Ismerek jó művészt, aki ötször, és olyat, aki tízszer felvételizett, mire felvették. Szerintem a protekció, mint vágy benne volt a levegőben. De visszatérve a Képzőművészeti Gimnáziumra, elterjedt, hogy a főiskolán nem szeretik az onnan kikerülteket. Utólag be is látom, hogy sokszor mechanikusan, lélektelenül rajzoltunk, túl sok volt a begyakorlottság a tiszta szem frissége helyett. A főiskolai társak közül azoktól tanultam a legtöbbet, akik máshonnan jöttek.

Az estin az volt a szerencsém, hogy volt két nagyon jó tanárom. **Kmetty Jánost** és **Egel Istvánt** nagyon szerettem, s talán ők is engem. Mind a mai napig emlékezem egy-egy gesztusukra, intelmükre. Többet tanultam az estin, mint a nappalin; személyes, mester-tanítvány kapcsolat volt ez. Éreztem, hogy becsülik a tehetségem, buzdítanak, elvárják tőlem a jó munkát.

A nappalin gyakran úgy éreztem; senki sem drukkol nekem igazán. Ott **Szentiványi Lajos** volt a mesterem, akkor már beteg ember, aki talán már föladata a „nagy játszmat”, de az is lehet, hogy csak „nem találkoztunk”. Ez azért furcsa, mert évekkel a halála után láttam kiállítását a Nemzeti Galériában, s ráébredtem: számtalan dolgot úgy látok, ahogy ő. Akár erősebb szellemi kötődés is kialakulhatott volna közöttünk. De amikor egy kicsit magamra találtam és fölismertem a Szentiványival való szellemi közösséget, már késő volt.

- Ha jól tudom, aktív pedagógusként kezdted a „nagybetűs életet”, amiből annyit megőriztél, hogy te vezeted a pestújhelyi képzőművészeti szabadiskolát.

Néhány évet a idén 125 éves Vörösmarty Gimnáziumban tanítottam, itt létrehoztam egy rajztagozatot, mely akkor Budapesten a második volt. Később a budapesti művelődési házak képzőművészeti szakfelügyelője voltam egy ideig. A tanítást a legfontosabb munkák egyikének tartom, nagyon becsülöm. Mégis megfutamodtam, részint a feltételek majdnem teljes hiánya miatt, részint azért, mert szinte minden időmet elvette az alkotó munkától.

- Könnyen vagy nehezen futottál be?

Erre a kérdésre nem tudok válaszolni. Mert lehetne utalni Derkovits- és SZOT-ösztöndíjra, a Művelődési Minisztérium nívódíjára, egyéni és csoportos kiállításokra bel- és külföldön, közgyűjteményekben lévő képeimre, újságcikkekre, barátokra és támogatókra, és akkor azt mondhatom: bejártam egy utat, valahova eljutottam.

De sajnos, napi gondjaim vannak, mint a szakma egészének. És a helyzet állandóan romlik. Ez nem a befutottság ismérve! Némi sarkítással azt mondhatom, hogy a rendszerváltozás óta állandóan szorongok, érkelem a folyamatos gazdasági süllyedést.

Néha már inkább szeretnék kutya lenni, mint farkas. '90 előtt csak néhány út volt, Képcsarnok, vállalati, intézményi vételek, néhány magánvétel esetleg, külföldi mozgás szinte kizárva, de mégis, az ember művészi léte nem volt veszélyben. Ha érzekelte mozgási lehetőségének határát, még szabadnak hitte magát. Találkoztam egy-két művészetet szerető nagyvállalati vezetővel, még biztos hátországa is lett. Most - félek - minden rossz megtörténhet! A művészet magánügy lett.

Valahogy úgy jártunk, mint az a hajadon, aki előkelő magánintézetben nevelkedik, megtanul minden szépet, zenét, nyelveket, lovagolni, táncolni és akvarellezni, és amikor kijön az intézetből, közlik, hogy elfogyott a családi vagyon, tessék kiállni az utcasarokra!

Elég szívósan és következetesen építettem az életünket, azt hiszem a szükségesnél több kompromisszumot sem kötöttem, nem csábított el a pénz. Igyekeztem mindig a társadalom számára hasznos lenni. Evekig úgy gondolkodtam, hogy először a körülményeket kell megteremtennem, hogy zavartalanul és függetlenül tudjak dolgozni. Mára rájöttem, hogy túl magasra állítottam a mércét. Ez egy olyan ország, ahol „hol

vödör nincs, hol víz". Kapaszkodunk fölfelé, de a bajok újra termelődnek. Mint a bogár, amely befőttes üvegbe esik, egy darabig fölmászik az üveg falán, aztán a aljára pottyán, majd ismétlődik mindez újra és újra.

- *Dolgozni azért csak tudsz?*

Korábban említettem, hogy a föntiek dacára K-hosszú távon optimista vagyok, könnyen nem adom fel. Igyekszem sokat dolgozni, nagyobb a munkavágyam, mint valaha. Nem merülök el a siránkozásban. Hogy ilyen hangsúllyal szoltam, annak az az oka, hogy az egész kultúrát látom megroppanni, ellehetetlenülni. Napi tapasztalataim vannak, melyek ismét és ismét erősítik a véleményem. Így tartunk Európába? Rémelem, nemcsak cipőtisztítók leszünk ott!

Szólni kell a hiányérzetemről, erősödő kétségimről is. Éppen az anyagi beszorítottság miatt többnyire csak kisebb lélegzetű műveim születnek, amelyekhez nem kell hetekre elvonulni. Hiszen nem tudnám hosszabb időre menedzselni magamat. Félő, hogy így éppen azok a művek nem fognak megszületni, amelyek leginkább javunkra válnának, melyek igazán üzenetértékűek. Hogy patetikusan fogalmazzak: amelyekre a nemzet egykor tán büszke lehetne.

- *Úgy vélem, sajnós, századvégünkre általában is jellemző, hogy minden a rombolás irányába mutat. S ettől az értékre vágó ember észre sem veszi, de egyszerre megváltozik, s radikális újítóból konzervatív lesz. Ugyanis rémülten visszahőköl, mert meglátja a szakadékot...*

A gimnázium, majd a főiskola éveiben példaképeim elsősorban a kor reneszánsz nagy mesterei voltak: Giotto, Duccio, Masaccio, Botticelli, Piero della Francesca.. A későbbi időkből Michelangelo, majd Rembrandt. Ezt a véleményt barátaim is osztották. Lehet, hogy sok minden mellett elmentünk, amire oda kellett volna figyelni, de minket rabul ejtett ez a nagy művészörökség. Tehát első perctől kezdve a művészettörténet e nagy alakjainak eredményeiből indultunk ki, egy, a hagyományokra építkező, azt meg nem tagadó szerves fejlődésben hittünk.

Sokszor idegenül nézem a nekem visszas új törekvéseket, divatokat, hóbortokat, néha félek, hogy a művészet önfelszámolásának vagyok tanúja. Ugyanakkor fáj, hogy talán jó dolgokat sem tudok elfogadni, befogadni.

Nagyon jó lett volna, ha huszonevésen eljuthattam volna Nyugatra a kortárs művészet olyan műveikhez, melyeknek egy részével még mindig nem volt módom találkozni. A korábbi elzártságunkból adódó restancia még mindig fennáll. A korábbi rendszer nagy bűne volt, hogy korlátozta a Nyugatra utazást. Csak egy példa: meglátogattam Nyugat-Németországban feleségem beteg testvérét, ezért ugyanabban az évben nem nézhettem meg Firenzében egy nemzetközi szobrász kiállítást a saját pénzemért! Pedig 1985 nem is volt olyan rég, de érvényben volt az „évente egyszeri nyugatra utazás” korlátozása. Csupán a érdekesség kedvéért említem meg, hogy negyvenévesen, első „nyugati” utamon nem nyugatra, hanem délre mentem:

Görögországba, a klasszikus görög művészetet megismerni.

- *Gondolom, megkészt nyugati utaid nagy élményt jelentettek, talán kiállításokra is sor került...*

Kilencven után három önálló kiállítást rendeztem Nyugaton (Tamswegben, Berlinben, Halleinben). Első kiállításom kapcsán ismerkedtem meg Bernhard Prahauerrel, a neves osztrák szobrásszal és feleségével Nellyvel. Ismételten vendégük lehettem. Nemcsak Prahauer művészetét ismertem és szerettem meg, hanem a kortárs osztrák művészek munkáiból is ízelítőt kaptam, ismerkedtem az osztrák művészet múltjával. Otthonuk múzeum, hangversenyterem és könyvtár egyszerre.

Ilyen miliőben lehet eredményesen és boldogan alkotni! Nagy öröm, hogy a Piendlhof falain függ immár néhány képem. És ezt a szereteteli, békés, alkotásközpontú világot az Alpok hegláncai és fenyvesei keretezik, szinte „behajolnak” az ablakon.

- *Realista festő vagy, de alapvetően fontos nálad, hogy megmutatkozik képeiden, grafikáidon az ablakon túli világ is...*

Hogy hova sorolnak, - akiknek ez lesz a dolguk - döntse el a jövő! Az biztos, hogy a valóság éltet, ihletője minden munkámnak, de belefestem képeimbe művészi hitemet, szenvedélyemet. Szeretem az erőteljességet, a mozgást. Hatni akarok! A „realista” szót szűkítőnek érzem.

Tény, hogy a nonfiguratív munkák közül kevés hoz tűzbe. Noha előbb rosszállóan említettem, hogy a én korosztályom el volt zárva, nem tudott kapcsolatot teremteni a nyugati kortárs művészettel, számomra mindig az volt az elsődleges, ami itthon történt, történik. Minden gyökerem ide köt. Ennek az országnak „drukkolok”. Hasznos ennek szeretnék lenni - ha hagyható!

Véletlenszerű, hogy mit tudok megmutatni munkáim közül. Sokszor legkedvesebb munkáim kerülnek el, ami öröm és megtiszteltetés, de kicsit szomorúság is. Tőlem elkerülteket körülményes, sokszor nem is lehet szerepeltetni még fontosabb kiállításaimon sem.

Utóljára hadd emeljem ki az itt lévők közül egy kisméretű képemet. Osztálytalálkozóra igyekeztem Hógyészre, és egyik pillanatról a másikra tűnt szemembe a látvány: egymásba feszülő fölszántott dombok ívei között sokszáz éves csonka templomrom. Magyarországon sok helyen lehet találkozni ilyen pusztatornyokkal. Egy-egy középkori magyar falu megmaradt sírjelei. Lakóit kardélre hányták a törökök, vagy elhurcolták rabszolgának, jobb esetben örökre elmentek az ország biztonságosabb széleire.

Friss szántásokon gázoltam át, hogy eljussak a romhoz, csak a közvetlen közeli terület volt szántatlan, csalitos, bozótos. Ezt valaki felgyújtotta, pernyében, koromban hatoltam tovább. Szinte még égett alattam a föld. És egyszerre életre kelt a múlt, „szemtanú lettem”! Hallani véltem az elvágató török lovak patáinak dobogását, a fölperzselt növényzet az üszökké vált falu üzenetét hozta. Megelevenedett a történelem. Ezért festetem meg a képet!